

Ваня Карчина

РОЛЯТА НА РЕЛИГИОЗНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ВЪЗПИТАНИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В ХРИСТИЯНСКИТЕ ПРАВСТВЕНИ ЦЕННОСТИ И ДОБРОДЕТЕЛИ

Abstract: Vanya Karchina, *The Role of Religious Education in the Training of Young People in Christian Moral Values and Virtues.*

The secular education has excluded religious education and can not achieve a wholistic process of both education and upbringing. The consequences of great religious ignorance are staggering, with moral deficits manifested in unnatural behavior – such as cruelty, violence, aggression, lack of respect, self-criticism and self-control. Religious education does not consist only in the teaching of religious knowledge, but in something more: in spiritual and moral education. It introduces to Christian morality, values and virtues and it helps young people to build moral persons. As such, it helps the right function of the modern society, family and school.

Keywords: *Orthodox Church, Religious Education, Theology, Youth*

„Да говоря всички езици човешки и дори ангелски, щом любов нямам, ще бъда мед, що звънти, или кимвал, що звека... Да имам пълно знание за всички неща и такава силна вяра, че да мога и планини да преместям, - щом любов нямам, нищо не съм.”

(I Кор. 13:1-2)

Днес живеем в един суетен, материален и объркан свят и човекът е загубил много от човешките си качества и дарования, загубил е много от своята духовност. Светът, който изгражда този плътски човек съвсем не е прекрасен, защото сам се е лишил от даровете на Божията благодат. В секуларния свят доброто се измества от зло, правдата от неправдата, започват да царуват безчестието и пороците, себелюбието и егоизма, ползата и печалбата. Човекът сам си е надянал оковите на едно съществуване, робувайки на своите страсти и

плътски влечения; прекрасната човешка природа е станала извратена и грозна. Суета, гордост, самолюбие, безчестие, лъжи, корупция, алчност, отчуждаване, безразличие, омраза, насилие и т.н., това са пороците, страстите и чувствата, които днес управляват човека и неговия живот, това са движещите сили на съвременното секуларно общество. Общество, което е загърбило Бога и Божията спасителна любов, истината и доброто.

В този свят, който всички ние изграждаме, с този пример, растат и се възпитават младите членове на обществото ни, възпитават се как да постигнат успех и материално благополучие, къде да търсят щастие и радостта, какво да ценят и към какво да се стремят. Но нещо липсва в това възпитание, защото обществото ни не се променя към по-добро, а напротив става все повече порочно и грозно. Това, което липсва, е нравственото възпитание и образование, възпитание в християнските нравствени ценности и добродетели, защото само с тяхното познаване и притежаване човекът от безлично лице израства в личност, от плътски става духовен.

1. Съвременното секуларно образование и отражението му в духовно-нравственото развитие на младите хора

Днес много се говори за подобряване на грижите за отглеждането, образованието и развитието на децата, но какво се прави за най-важното – духовното развитие и нравственото възпитание и образование? Образователната система уж се развива и усъвършенствува, издават се нови наредби, пишат се нови учебници, добавят се нови знания, но очакваната промяна не настъпва. Образованието е единен цялостен процес на обучение и възпитание, придобиване на съвкупни знания, умения, ценности, социални убеждения и навици, но възпитание и придобиване на ценности в съвременното секуларно образование няма. Приоритет има обучението, но не и възпитанието, то е сведено до минимум, има придобиване на знания (и то непълни), но не и на нравствени ценности и добродетели, защото секуларното общество, което е загърбило Бога и изключило религиозното образование, не може да постигне единен цялостен процес и на образование и възпитание. Светското образование, което е под контрола на държавата, не трябва задължително да е атеистическо, и трябва да се знае, че „религиозното обучение не представля-

ва средство за разпространяване на православната вяра, а даване на познания за православната вяра и живот”¹. Не трябва да се забравя, че човекът е духовно-нравствено същество, а „нравствеността произтича от християнските норми и те може и да не са свързани с религиозност, (т.е. с изповядване на религията), но са в основата на обществения и индивидуалния живот”². Резултатът от образование, възпитание и живот без нравствени норми е безнравственост, и това се вижда ясно днес – едно объркано и духовно бедно общество, без стойностна ценностна система, с криза на личния и обществения морал, общество изпълнено със зло вместо с любов. Нравствените ценности се изопачават и подменят със светска „псевдоценност”. Християнските добродетели на невежите им изглеждат остарели и ненужни, и лесно ги подменят, като вярата не е насочена към Бога, а към човека, любовта към Бога и ближния се превръща в себелюбие и светолюбие. Нравствените чувства като страх Божий, състрадание и срам, без които човек не може да се изгради като пълноценна духовно-нравствена личност или са непознати, или се приемат за израз на слабост. Без духовна просвета няма и духовно-нравствено развитие, а без него няма и личност.

Голяма част от хората днес са духовно объркани и като не намират отговори на въпросите, които ги вълнуват търсят помощта на врачки, екстрасенси, хороскопи и изпълняват и робуват на всякакви суеверия. Последиците от огромното религиозно невежество днес са потресаващи и всички страдаме от тях, но най-потърпевши са децата, защото „религиозната неграмотност е истинският проблем и на младите хора и на цялата ни нация”³.

С безпокойство можем да кажем, че и семейството днес, като институция преживява нравствен колапс. Вече голяма част от младите хора не разбират същността на семейството като благословен от Бога съюз на двама души – мъж и жена, съюз на любовта, в който

¹ Йоани Когулис. "Мястото на предмета „Религия” в основното и средното образование на Гърция". – В: *Международен Религиозно-Педагогически Симпозиум в България*. СУ, БФ, С., 2004, стр. 89.

² В. Кожухаров. "Религия, образование, национални приоритети". – В: *Сборник материали*, ВТ, 1996г.

³ Дякон Кирил Синев. „Обучението по религия в българските училища: Проблеми и перспективи” – В: <https://dveri.bg/whx> (2020).

мъжа и жената стават едно цяло, който подкрепян от Божията благодат живее в любов. Семейството вече не е християнско и „за много от младите хора на 21 в. семейството отдавна е отживелица, ретроградна категория. За тях то е част от оковите, които отнемат усещането за „свобода“¹ И това е така, защото днес за мнозина истинският смисъл на любовта е непознат и неразбран. Когато любовта няма нравствена основа и не е насочена в правилната посока – първо към Бога, към ближния и после към себе си, когато с любовта искаме само да получаваме, но не и да даваме, тогава тя е себична и суетна. Смисълът, който се влага днес в любовта е консуматорски и това определя и отношенията ни, и облика на обществото ни.

И като естествена последица от този нравствен „хаос“ в обществото и в семейството, идва нравственият дефицит при децата и младите хора. Все по-често се обсъжда и осъжда тяхното поведение, ежедневно се изнасят тревожни факти за неестествено поведение, за жестокост, насилие и агресия. Цялото ни общество днес се пита на какво се дължи тази почти всекидневна агресия между учениците, тази враждебност и нарастващо насилие в отношенията помежду им, но и към възрастните. Липсата на уважение към учителите и околните, липсата на човеколюбие, липсата на всякакви граници и бариери в поведението, липсата на разбиране на същността на извършеното, липсата на съзнание за самокритичност и контрол. Младите хора днес растат със съзнанието за една криво разбрана свобода и пълна безнаказаност, като смятат, че всичко им е позволено, но св. ап. Павел ни учи, че „всичко ми е позволено, ала не всичко е полезно“ (1 Кор. 6:12). „Самите понятия като авторитет и послушание, приличие и вежливост, поведение в обществото и в личния живот, са се обърнали наопаки“². Те са объркани в своите чувства и желания и когато в душата на младия човек не процъфтява радост, благост и мир, се настанява униние, леност, и завист, когато няма кротост, въздържание и милосърдие, се изявява самолюбие, егоизъм, невъздържаност и агресия. Празнотата в душата се запълва много бързо от псевдоценности и псевдо добродетели. Младите хора днес нямат нравствен

¹ Ловч. митр. Гавриил. "Въззвание за обучението по Религия-Православие на българските деца и ученици". – В: <https://old.bg-patriarshia.bg/m/news.php?id=259120> (01.01.2020).

² Отец Серафим Роуз. *Православен светоглед*. Пловдив, 1995, с. 4.

образец, когото да следват и от когото да се поучат, нямат идеал, към който да се стремят. Подобно на голяма част от възрастните членове на днешното общество, младите хора се лутат в тъмнината, търсейки пътя към светлината, към истината за смисъла и целта на човешкия живот, истината за своето съществуване, поведение, цели и ценности. Лутат се, търсейки достоен пример за подражание, и като не го намират около себе си, много от тях го заместват с различни пороци и изпадат в различни зависимости, проявяват неадекватно поведение.

2. Важната роля на религиозното образование за възпитанието на младите хора в християнските нравствени ценности и добродетели

Думата „просвета” означава „просвещение”, „просветление”¹ и главната ѝ цел е да усъвършенства човека. Истинската светлина, която просвещава и осветява човека, безначална и вечна, е нашият Спасител Господ Исус Христос. „Той е идеалният човек, Когото човешката просвета търси като своя цел, като свой смисъл, като свой идеал, и в Него ние имаме образец на идеално съвършен и завършен човек.”² Истинска духовна просвета, такава, която дава правилни познания за сътворението на света и човека, за смисъла и целта на човешкия живот, за Бога и Божиите промислителни действия в света, за създаването на Църквата и ролята ѝ в живота на християните, за нашият Спасител Господ Исус Христос и Неговото евангелско учение, за нравствеността, като основа на живота, може да даде само християнското богооткровено учение, което съдържа отговорите на всички човешки въпроси и търсения, на всички човешки стремежи, на всичко което е необходимо за развитието, възрастването и усъвършенстването на човека.

Религиозното образование не се състои само в преподаване и научаване на определени религиозни знания, а в нещо много повече – в духовно-нравствено възпитание, „то е преподаване на познание с голямо значение, придобиване на етични умения, просвещаване и

¹ Вж. по-подр. у преп. Иустин Попович. *Православието като философия на живота*. Света Гора, Атон. 2008, с. 113.

² *Пак там*, с. 111.

израстване в една определяща живота идентичност¹. То ни запознава с християнската нравственост, ценности и добродетели, то е светлина за ума и ни просвещава духовно. Религиозното образование запознава младите хора с основните нравствени категории добро и зло, учи ги да правят нравствена оценка на желанията и постъпките си, учи ги какво е грях и какви са последиците от него, понякога обхващащи целия живот. Разкрива и важното значение на съвестта, „чрез която човек осъзнава нравствените ценности като задължителни норми за поведението си“², този нравствен закон, с който Бог е дарил всеки от нас, но не всеки се съобразява с него. Днес съвестта на много хора е доста притъпена и приспана, като така по-лесно оправдават безнравственото си поведение и правенето на зло, вместо на добро. Разкрива истинското съдържание на смирението, благоразумието, целомъдрието и въздържанието, и благо на тяхното притежание, добродетели, които съвременния свят не разбира и изопачава. Разкрива истинското съдържание на основните християнски добродетели – вяра, надежда, любов към Бога и към ближния, добродетели без които човек „потъва в блатото на плътските страсти и пороци“³, добродетели подменени днес с неверие, егоизъм и самолюбие. Защото липсата на любов води до цялостно преобразяване и покваряване на човешкия живот, на обществото, на семейството, на децата ни.

За това е необходимо религиозното образование и то би могло да бъде тази промяна в нашето образование, която толкова дълго търсим. Защото именно то ще спомогне за изграждането на пълноценни нравствени личности, ще спомогне да се развие и укрепне морала в обществото ни, в семейството, да придобием култура на човешките отношения, и да намалее и спре враждебността, насилието и агресията във взаимоотношенията на децата ни, в училището, в семейството, на улицата. Ще ни научи на любов и милосърдие.

Всички ние имаме отговорност към нашите деца, като родители, като учители, като духовници, като общественици и просветни служители. И за да изпълним тази отговорност трябва да се стремим преди всичко да нахраним душите им, като им дадем правилно нравствено възпитание и образование и се погрижим да им дадем пример

¹ Енг. Грос. Кл. Кьониг. Божидар Андонов. *Религиозна педагогика*. С., 2003, с. 14.

² Иван Панчовски. *Християнска етика*, т 1: *Философия на морала*, С, 1996, с.353.

³ Иван Панчовски. "Модерният човек и Евангелието". *ДК*, кн.7, 1938, с. 196.

за подражание. Днес в този предимно материален свят забравяме, че човек е преди всичко духовно-нравствена личност, а след това всичко останало – адвокат, чиновник, специалист. Забравяме, че душата е по-важна от тялото и от всичко материално и отнемаме толкова време и усилия на децата ни, записвайки ги на всевъзможни курсове и уроци, мислейки си, че така ще израстнат като всестранно развити личности, а забравяме за най-важното – духовното и нравственото развитие. И после се учудваме, че децата ни страдат от духовен и нравствен дефицит.

Всеки родител възпитава детето си, но го прави според собствения си мироглед, разбирания и приоритети, възпитава го в своята ценностна система. Всеки родител иска добър живот за детето си, но въпросът е какво влага в определението „добър живот”? Защото самите родители не са получили религиозно възпитание и образование, самите те са религиозно невежи. Днес не само децата и младите хора, но и родителите, а и цялото ни общество се нуждае от религиозна просвета – нуждаем се всеки човек да се запознае с основните истини на православната вяра, с християнските нравствени ценности, добродетели, с християнският живот, и после, вече просветено да направи своя избор – дали да се стреми да живее с Бога или да води живот далеч от Него. Дали да направи най-важното за своето дете – да го възпитава в любов към Бога, или да му попречи да иде в царството Божие – и това вече напълно съзнателно и отговорно, защото Господ ни казва: „Оставете децата да дохождат при Мене и не им пречете, защото на такива е царството Божие” (срв. Лук. 18:16). А днес с нашето бездействие не само че не спомагаме, но всъщност пречим на тяхното спасение. Защото изгубихме вече 30 години в дебати и колебания, години на бездуховност и безотговорност към нашите деца, към целия български народ, години без духовна просвета, без религиозно обучение и възпитание. Години, в които вярата постепенно намаля и изчезна, а с нея изчезна и любовта, изгубиха се добродетелите и се подмениха ценностите. Години, в които постепенно забравихме кой е нашият ближен, станахме бездушни и отчуждени, неспособни на човеколюбие и милосърдие. Затова на днешното суетно и покварено общество особено му прилягат думите на св. Паисий Хилендарски „О неразумне и юроде”!

